

ARAŐTIRMA SERİSİ No.174

Realizm

REALİZM

Realizmin ana düşüncesini, nesnelere varoluşları ve neye benzediklerinin, bizden ve bizlerin onlara ulaşmasından bağımsız olduğu meydana getirir. Örneğin güneş sisteminde kaç tane gezegenin olduğu, bizim orada kaç tane olacağını düşünmemize, olmasını istememize veya araştırmamıza bağlı olarak değişmez. Yine elektronların veya güç alanlarının varoluşları veya dayandığı temeller, bizim inandığımız teori olmadan da vardır.

Realizm, gerçekle olan uygunluğu ele alır ve gerçek hakkındaki bilgilerimizi insanoğlunun bilmeye ve kavramaya ait kabiliyetlerinin mümkün olan en iyi uygulamalarından sonra inandığı gibi ayrı bir konu olarak tanımlar. Bu durum, özün değişiminden çok görüş açısının değişimidir. Bazı nesnelere bizden bağımsız olarak var olduğunu düşünüyorsak doğru yargılamanın, kararlarımızın nesnenin yoluyla uyumu gerektiği fikriyle örtüşmesini düşünmemiz normaldir. Eğer nesne, bizim bilmeye veya kavramaya ait yeteneklerimizle tanımlanıyorsa, gerçek yargılama sadece özelliklerin bize yargılamak için önderlik etmesi anlamına gelir.

Realizmde iki değişik karşıt görüş vardır:

1. Realist kimsenin, düşünülen gerçek nesnelere veya özelliklerin bizim deneyimlerimize nasıl bir katkısı olduğunu hesaba katmadığıdır.
2. Realistin inandığı nesnelere veya özelliklerin inanılmaz olduğudur.

Realizme karşı olanların stratejilerini iki madde altında ele alabiliriz:

1. Gerçekçi veya potansiyel, var olmayan fikirlerin düşünülen benzeyişine karşı çıkar. Böylece, ahlaki ve estetik kararların farkını hissederiz, örneğin, kararların şartların görünüşüne ve gözlemcinin durumuna bağlı olması kavramı.

2. Benzeyiş kabul eder. Fakat, bunu, nesnelere bağımsız yapısından ziyade, bizim yapımızın benzerliğinden ortaya çıkmış olarak açıklar. Bundan dolayı, ahlaki tarafsızlığın aslında bir öznellik olduğu tartışılmaktadır. Bu durum, dünyada, bağımsız ahlaki özelliklerden ziyade insanın psikolojik tepkilerinin bir sonucudur ya da sınıflandırmanın değişik dillerdeki düzenleri arasındaki benzerlik, gerçek evrenselliğin bizim üzerimize uyguladığı zorunluluğun değil insanın temel ilgilerinin bir sonucudur.

Kant, zamana ve mekana bağlı olarak değişen çevremizin deneyiminin bile kendi içinde dünyevi doğası olmayan veya diğer varlıkların kanuni olarak tepki gösterdikleri şeylere bir insan tepkisi olduğunu savundu. Buna göre, benzeyiş tartışmasının çok soyut bir realizm kurmak için kullanıldığı düşünülebilir.

REALİZMİN ÇEŞİTLERİ

Realizmin pek çok farklı şekli ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Nesnelerin varoluşlarının insan zihninden bağımsız olduğunu öne süren teoriler:

- a) **Ontolojik Realizm:** Gerçekliğin yapısını ve doğasını varlık, oluş, değişme, zaman, mekan, öz, zorunluluk, yokluk, edimsellik gibi kategorileri kullanarak, kapsayıcı bir tarzda açıklamaya çalışan felsefe türüne denir. Ontoloji, varlığın temel ilkelerini konu alınarak, bir kategoriler öğretisi ortaya koyar. Bu şekilde nihai ve en yüksek gerçekliğin, mutlak varlığın yani bir olanın, ideaların doğasını ifade etmeye, dış dünyadaki şeylerin varoluşları için söz konusu gerçekliğe nasıl bağlı olduğunu göstermeye çalışır. Buna göre ontoloji var olmanın ne olduğunu, varolmanın ne anlama geldiğini konu alır ve çeşitli şeylerin, örneğin düşüncelerin, matematiksel nesnelerin, tümellerin, algının nesnelerinin hangi anlam içinde var olduğunu araştırır.
- b) **Kavramsal Realizm:** Kavram, bir şeyin, bir nesnenin zihindeki ve zihne ait tasarımına; soyut düşünme faaliyetinde kullanılan ve belli bir somutluk ya da soyutluk derecesini sergileyen bir düşünce, fikir ya da ifadeye verilen ad. Kavramsal Realizmi ise tümellerin, genel kavramların insan zihninden ve insanın bilgisinden bağımsız bir biçimde var olduğunu, tümellerin, onların bilincine varacak, bilgisine sahip olacak zihinlerin hiç var olmaması durumunda bile var olacağını savunan görüş. Bu görüşün en büyük temsilcisi ünlü Yunan filozofu Platon'dur.
- c) **Bilimsel Realizm:** Bilimsel teoride gözlenebilir olağanüstü şeylerin gerçek olduğunu açıklamak için varsayılan, elektronlar gibi kuramsal varlıkların bağımsız olarak var olduğunu söyleyen görüştür.
- d) **Şekilsel Realizm:** Düşüncelerimizden ve dilimizden bağımsız ve gerçek olan şekilsel gerçeklerin olduğunu savunan görüştür.
- e) **Ahlaki Realizm:** (i) Bizim inançlarımızdan ya da davranışlarımızdan bağımsız, ahlaki gerçeklerin olduğunu söyleyen görüştür. (ii) İlahi ya da insani kanun yapıcılarının isteklerinden bağımsız olan ahlaki gerçeklerin olduğunu kabul eden görüştür.

2) **Anlamsal Realizm:** Bizim için hangisi olduğunu bilmemizi sağlayacak bir yol olmamasına rağmen her ifade edici beyanat kesin bir gerçeklik değerine sahiptir. Bu fikrin zıttı, basitçe antirealizm

olarak tanımlanır ve buna göre de hiçbir şekilde doğruluğu kanıtlanmamış gerçekler hakkında konuşmanın bir mantığı yoktur; bir beyanat açıklamaları garanti edilerek anlamları mevcut olmadıkça doğru ya da yanlış olarak söylenemez.

3) Epistemolojik (Bilgi Kuramı) Realizm: Bağımsız dünyanın, evrenin bir parçası olan nesnelere ve niteliklerin zihinsel olarak algılanarak var olduğunu kabul eden görüştür.

4) Politik Realizm: Üç düşünceye ayrılır:

- i) Politika çalışmalarına deneysel yaklaşım,
- ii) Politikanın mümkünliyetin sınırları içinde olması gerektiğini savunan düşünce. Bu düşüncenin realistleri, var olan şartlar tarafından kabul ettirilen sınırlamaları kabul etmeye meyillidirler.
- iii) Ahlaki düşüncelerin politik kararlara karşı ilgisiz olması gerektiği düşüncesi.

2.5) Edebiyatta Realizm: Realizm, olguculuğun etkisi altında, hayali ve duyguyu yenme akımıdır. Realizm, gerek akıl, gerek hayal yolundan eşyanın ve doğanın gerçeğine ulaşmanın mümkün olamayacağına inanmaktadır. Realizm, Auguste Comte'un (1798 – 1875) kurduğu, Hippolyte Taine'nin (1828 - 1893) uyguladığı pozitivistimin etkisi altında gelişmiştir. Realizm, hayal aleminden gerçek aleme dönüştür. Realizme göre sanatta gaye, doğayı olduğu gibi kopya etmektir. Realist romancı, tarafsızdır; insanları, olayları olduğu gibi vermek ister.

İDEA

"Anlam"ı, "Öz"ü gösteren ve düşünme ve varlık kategorilerine yakından bağlı bir felsefi terimdir. Felsefe tarihinde,idea kategorisi farklı anlamlarda kullanılmıştır. İdea yalnızca zihinde varolan bir şey olarak alındığında:

- 1) Zihinde duyusal nesnelere bir yansıması olarak ortaya çıkan bir duyusal yansı.
- 2) Öznenin duyum ve izlenimlerine, ya da Evren'e varlığını tanıyan yaratıcı ilkeye indirgenebilen şeylerin "anlam" ya da "öz" leri.

TÜMEL VE TİKEL

Bilginin bize yararlı olabilmesi için nesnelere ya da olaylar arasında bir takım ortak özellikler bulmak ve onları ortak kavramlar ya da ortak tasarımlar altında birleştirerek, nasıl davranmamız gerektiğini bu kavramların ya da tasarımların sağladığı bilgiye göre saptamak zorundayız. Nesnelere ayrı ayrı topluluklar olarak ele almamızı sağlayan ortak özelliklerin zihnimizdeki karşılıklarına kavramlar,

kavramlara verdiğimiz adlara da tümeller diyoruz. Örneğin ağaç adını verdiğimiz herhangi bir nesne üzerindeki bilgimiz, ağaç tümeli üzerindeki bilgimiz olur. Ağaç tümeliyse, bir yandan gövde, dal vb. tümellerin değişik türden bağlantılarının bir ürünü olarak ortaya çıkar.

Tikel bir nesnenin belli bir tarihte belli bir yerde bulunması ya da bir tarihte ortaya çıkmış olması gerekir. Oysa tümeller için bu tür koşullar söz konusu değildir. Bir tikel köpek, bir tikel sarı nesne vb. bir tarihte bir yerde bulunur oysa köpek ya da sarılık tümellerinin ne zamanı ne yeri vardır. Eğer nesnelere arasında zihnimizden bağımsız olan benzerlikler bulunmasa, bizim kendiliğimizden onlarda ortak yanlar bulmamız da olanaksızdır.

Tümel, buna göre tikel nesnelere ortak olan genel özellik, nitelik, tür ve ilişki gibi genellikleri, bir genel kavramın kaplamıyla ortak özelliklerinin tam ve eksiksiz olması durumunu gösterir. Bu çerçevede içinde dört ayrı tümelden söz edilebilir:

1. Bir töze yüklenen, önermede yüklemle ifade edilen özellikler.
2. "Büyüktür", "Küçüktür", "Eşittir" türünden yüklemle ifade edilen ve ikiden fazla birey için geçerli olan bağıntılar.
3. Tikelleri bir cins-tür hiyerarşisi içinde sınıflama ve bu sınıflama yoluyla da, bize dünyayı bilme olanağı veren türler.
4. "Ne kadar?" sorusuna bir yanıt oluşturan ve anlarından ya da örneklerinden önce gelen kütleleri ifade eden kütle terimleri.

REALİZMİN TARİHSEL SÜRECİ

Realizm tarihsel süreçte dört dönemde incelenir: İlkçağda realizm, antikçağda realizm, ortaçağda realizm ve günümüzde realizm.

5.1. İlkçağda Realizm

Her insan çevresinde, bilinçten bağımsız bir dünya olduğunu bilir. Taşları, toprakları, ağaçları vb. var eden insan bilinci değildir. Çünkü bunlar dünyada insanlar var olmadan önce de vardı. Dünya milyarlarca yılını bu doğal varlıklarıyla birlikte insansız yaşadı. İlk insanların gerçekçilik anlayışına "kendiliğinden gerçekçilik" ya da "çocuksu gerçekçilik" denir. Bu anlayış sağlamdır ancak güçsüz yanları da vardır. Birincisi, öz'le olguyu özdeşleştirmesidir. İkincisi ise dünyanın varlığı sorununu önemsemeyişidir. Bunlara rağmen felsefe de çocuksu anlayış özdekçi felsefenin, bilgini ve bilimin temellerini oluşturmuştur.

Gerçekçilik çoğu insanın benimsediği, kendiliğinden ortaya çıkan bir görüştür. Algılarımızın gerçek dünyayı kavradığını ve bize bilgi verdiğini tabii olarak, yani kendiliğinden düşünürüz. Gerçekçilik, bir felsefe doktrini olmadan önce yani başlangıçta bir hakikatti. Gerçekçilik felsefenin ortaya çıkışında bir çeşit tabiat bilgisi niteliğine bürünmüştür. İlkçağın filozofları (mesela Empedokles), evrenin mahiyetini ne olduğunu soruyor ;alemi oluşturan unsurlar (toprak, su, ateş, hava) ele alıyor ve inceliyorlardı. Demokritos'un atomculuğu da, eşyanın mahiyetinin ne olduğunu açıklamak için bir teoriydi. Felsefe, başlangıçta tabii olarak bilimin uzantısı sayılıyordu. Bilginin kapsamı meselesi, daha sonraları Platon tarafından ortaya çıkarıldı ve gerçekçilik ancak o zaman hakiki bir felsefe doktrini haline geldi.

5.2. Antikçağda Realizm

Nesnel gerçeği gerçek saymama anlamındaki ortaçağ gerçekçiliğinin tohumları antikçağ Yunanlılar tarafından atılmıştır. Elea öğretisi, Platon ve Aristoteles bu anlamdaki gerçekçiliğin kurucusudur. Bu anlayışa göre gerçek, bireysel olan değil, tümel olandır. Tümellerse ancak bireysellerde varolabilirler, kendi başlarına bir varlıkları yoktur. Gerçek " bağımlı varoluşu değil, bağımsız varlığı olandır ". Dünyada olan tüm bireysellikler varlıklarını başka bir varlığa borçludurlar, bu yüzden gerçek değillerdir. Tümellerse bağımsız bir varlığı olanlardır, bundan dolayı gerçektirler. Varoluşları bulunan bireysellikler gerçek değildirler, görüntüdürler, varoluşları bulunmayan tümellerse gerçektirler. Antikçağ da bu idealist savın sahibi Aristoteles'tir. Eleacılarla Platon bu savın tomurcuğunu taşırlar.

Felsefi gerçekçilik: Burada ruhçu gerçekçilik ile maddeci gerçekçiliği ayırmak gerekir. Ruhçu gerçekçiliği Platon öne sürmüştür. Zihnin ele aldığı fikirler,bizim varlığımızdan bağımsız ve duyuşal eşyanın gerçekliğinden farklı ve ayrıdır. Bu idealar, "hatırlama" yoluyla edindiğimiz bilgiden önce kavranabilir bir dünyada bulunur. Bu gerçekçilik tümellerin gerçekçiliğini kabul eden bir doktrin tarafından ortaçağ da daha da geliştirildi.

Maddeci gerçekçilik: Çocuksu gerçekçiliğin felsefi açıdan haklı çıkarılmasıdır. İki aşamada ortaya çıkar. Birincisi tüm bilgimizin duyuşal deneyden hareket edilerek gelişmiş ve meydana gelmiş olduğunu ileri süren ampirist bir teorinin kurulmasıdır. İkincisi ise gerçek eşyaya özdeş olarak düşünülen bilginin temelleri hakkında maddeci bir teorinin ortaya çıkmasıdır. Maddeci gerçekçiliğin belli başlı örneklerinden biri marksist bilgi teorisidir. Marksist bilgi teorisine göre fikirlerimiz, bize, kendinde gerçek hakkında bilgi verir. Çünkü bu fikirler gerçek dünyanın yansılardır.

5.3. Ortaçağda Realizm

Eleacılık, Platon ve Aristoteles temeline dayanan ortaçağ gerçekçiliği, bilimsel gerçekçilik anlayışına tümüyle ters bir anlam taşır ve nesnel gerçekliğin gerçek olmadığını, asıl gerçekliğin düşünce ürünleri olduğunu ileri sürer. Tümeller gerçektirler ve tümel nesneden öncedir. Tümeli gerçek saydıklarından ötürü gerçekçi adını alan düşünürlerin savları altında, Roma Katolik Kilisesi'nin evrensellik savı yatar. Hristiyanlık, başta Tanrı kavramı olmak üzere bütünüyle tümellere dayanır.

Tümeller gerçek sayılmazsa Tanrı'nın da gerçek sayılmaması gerekir. Kırmızı bir addır ve ancak kırmızı bir çiçekte veya böcekte varlaşır, evrende bir özneye yüklenmeksizin kendi başına var olan bir kırmızı yoktur.

Varlık olgusal değil mantıksaldır; bu yüzden de varoluş gibi bilincin dolaysızca karşısında olan değil, tam tersine bizzat bilinç,düşünce, zihin ya da us olgusal, bireysel ve öznel değil, tam tersine,soyut, evrensel ve nesneldir. Gerçek, nesnel düşüncedir. Bu yüzden de gerçek, varoluşu bulunmayan bu mantıksal varlık, her şeyin kaynağıdır ve evrenin ancak onunla açıklanabileceği bir ilk ilke ya da son erektir.

Ortaçağ felsefesinde, önce, tümellerin bireylerden ayrı ve daha yüksek bir varoluşa sahip olduklarını öne süren radikal kavram realizmi egemen olmuştur. Patristik felsefesinin büyük düşünürü St.Augustinus, hem Platon'dan miras alınan radikal kavram realizmini savunmuş ve hem de bu görüş üzerinde görünüşte önem taşıyan birtakım değişiklikler yapmıştır . Buna göre ; tümeller, Platon'da olduğu gibi, tikellerden ayrı ve bağımsız bir biçimde varolan formlar olarak değil de, Tanrı'nın zihnindeki ideler olarak düşünülmüştür.

Bu realist görüşe, ilk olarak 11. yüzyılda Roscellinus tarafından karşı çıkmıştır. Roscellinus, cins isimlerin yalnızca bireyleri gösterdiğini, tümellerin yalnızca dilsel ya da sözel bir statüsü olduğunu iddia etmiştir . Bu tümel görüşü,felsefede nominalizm olarak bilinir. Nominalizmin en önemli avantajı varlık bakımından sağladığı tasarruftur. Bu görüş ayrı bir tümeller dünyasını varsaymanın gereksizliğini göstererek, filozofu yalnızca “şu” diye gösterdiğimiz bireylerin varoluşuna sevk etmiştir. Bundan dolayı, nominalizm felsefe tarihinde popüler bir görüş olarak, etkisini hep korumuştur.

Bununla birlikte, Ortaçağda Roscellinus'un nominalizmine, yalnızca, dine ve teolojiye sağladığı destekten dolayı kavram realizmini benimseyen filozoflar tarafından değil, fakat “aynı sözcüğün, farklı şeyler için nasıl kullanılabilirdiği” sorusunu yanıtlama çabası içinde olan düşünürler tarafından da karşı çıkmıştır. Sözü edilen soru, 12. yüzyılda, Champeaux'lu William ve Abelardus tarafından ele alınmıştır. Bu düşünürlerden, William tümeller konusunda, kavram realizminin savunuculuğunu yapmış ve aynı sözcüğün, bir bakımdan özdeş olan birçok farklı şey için kullanılabilirdiğini öne sürmüştür. Buna göre, bireyler çokluğuna yayılan bu karakter, gerçek bir tümeldir; aynı tümelden pay alan ve bundan dolayı aynı türün üyesi olan bireyler ise, birbirlerinin aynıdırlar.

5.4. Günümüzde Realizm

Yeni gerçekçilik, yeni Tomacılık, kişilikçilik, varlıkbilimcilik vb. gibi nesnel düşünceli öğretiler hala ortaçağın gerçekçilik anlayışını sürdürmektedir. Yeni gerçekçilik, ortaçağ gerçekçiliğinin savlarına, bir yenilik olarak tümellerin gerçek oldukları halde zihinsel olmadıkları savını katmışlardır. Kimi çağdaş matematikçiler de matematik kavramların insan bilinci dışında gerçekten var olduğunu ileri sürmekle aynı

geleneği izlemektedirler. Bunların dışında gerçekçilik, varlığın bilinçten bağımsız olarak var bulunduğunu dile getirir ki Marksçılık bu anlamda bir gerçekçiliktir.

Marksçı gerçekçilik, insanların bütün yaratıcı eylemleriyle, oluş halindeki gerçeğe ve aynı zamanda da kendi oluşmalarına katkıda bulunmalarınıdır.

REALİZMDEKİ FİLOZOFLAR

Realizmin temelini oluşturan fikir, nesnelere insan zihninden bağımsız bir varoluşa sahip olduğu fikridir. Sokrates tarafından dile getirilen bu düşünce Platon ve Aristoteles tarafından geliştirilmiştir. Yeni realistler arasında yer alan önemli filozoflar arasında Thomas Aquinas, Russell ve Moore sayılabilir. Sokrates mutlak ve değişmez olanla değişen arasındaki ilişki ile ilgileniyordu. Ona göre, doğru ve yanlış, zaman ve mekandan bağımsız kurallara bağlıydı ve biz bunlara ancak mantık kullanarak ulaşabilirdik.

6.1. Platon (İ.Ö. 427-347)

Platon'a göre temel sorun Sofistlerin görelilik ve öznellik görüşlerine kuramsal temel sağlayan duyumculuğu çürütmektir. O'na göre duyumculuk mutlak bir tutarsızlığa yol açıyordu. Çünkü duyular dünyasına ait olan her şey zamanın yok edeceği maddelerden oluşmuştu. Sadece algıladığımız şeyler hakkında kesin olmayan kavrayışlara varabilirdik.

Platon'a göre biz, duyularımızı ussal sınıflamalar yapmadan bilemeyiz. Örneğin 'üşüdüm' derken üşüyenin kendi bedenimiz olduğunu ; onu bitkilerden, hayvanlardan ve öteki bedenlerden ayırabildiğimiz yani bir sürü kavramla sınıflandırabildiğimiz ölçüde bilebilirdik. Kendi bedenimizin de üşümüş olduğunu onu kaşınmalarından, kızarmalarından veya ısınmalarından ayırabildiğimiz yani bir sürü kavramla sınıflandırabildiğimiz için bilebiliyorduk. Buna göre bilgi kavramsalı ve kavramlar duyuların değil, bütün bu sınıflamaları yapan usun ürünüydü.

İdealar kuramı: Platon tümellerin anlattığı ve bugün bizim kavramlar dediğimiz varlıklara idea der. İdealar bu dünyadaki nesnelere bölümlerini oluşturmazlar . Tikel varlıklar şeklinde başka bir dünyada bulunurlar .Ölümsüz olduğu kabul edilen ruh tarafından bu dünya görüldüğü için, nesnelere daha önceden tanınmaktadır. İdealar nesnelere hem varlık nedeni hem de onların bilgisini sağlayan yetkin varlıklardır.

Platon'un bir " Mağara benzetmesi " vardır;

Yeraltında bir mağarada yaşayan bir takım insanlar olduğunu düşünür. Bu insanlar sırtları mağaranın girişine dönük oturmaktadırlar. Elleri ve ayakları bağlıdır ve yalnızca mağaranın duvarını görebilmektedirler. Arkalarında yüksek bir duvar vardır. Yine bu duvarın arkasında insana benzer bir takım görüntüler, duvarın üzerinde bir takım değişik cisimler tutmaktadırlar. Bu cisimlerin arkasında bir ateş yandığı için cisimlerin gölgesi mağaranın duvarlarına yansır. Mağarada yaşayanların gördüğü tek

şey de bu “ gölge tiyatrosudur ”.Doğduklarından beri bu şekilde oturdukları için,varolan tek şeyin gölgeler olduğunu sanırlar.

Şimdi bu mağaradakilerden bir tanesinin bu esaretten kurtulduğunu düşünelim. Bunu öncelikle duvardaki gölgelerin nerden geldiğini kendi kendine sormaya başlayarak, sonunda da zincirlerini kopararak başarır. Arkasını dönüp duvarın üzerinde tutulan cisimleri görünce,ilkın bu çok güçlü ışıktan gözleri kamaşır. Gördüğü keskin hatlı cisimlerden de gözleri kamaşır, çünkü o ana dek yalnızca cisimlerin gölgelerini görmüştür. Duvarın üstünden atlayıp ateşin yanından tırmanmaya başlar ve mağaranın dışındaki doğaya çıkınca gözleri daha da kamaşır. Ancak gözlerini biraz ovuşturduktan sonra her şeyin ne kadar güzel olduğunu görüp şaşkınlığa uğrar.

Hayatında ilk kez renkleri ve keskin hatları görmektedir. Gerçek hayvanları ve çiçekleri de görür. Mağaradaki cisimlerin bunların kötü birer kopyasından başka bir şey olmadığını anlar. Ancak şimdi kendisine ve tüm bu hayvanların ve çiçeklerin nerden geldiğini soracaktır. O zaman gökyüzündeki Güneşe bakıp,mağarada gölgeleri görmesini sağlayan şeyin yanan ateş olması gibi, doğadaki tüm çiçeklere, hayvanlara hayat veren şeyin de Güneş olduğunu anlayacaktır. Şimdi, halinden son derece memnun olan mağara adamı, doğaya koşup yeni kazandığı özgürlüğün tadını çıkarabilir.Ancak o, hala mağarada olanları düşünüp geriye döner. Döner dönmez diğer mağara adamlarını, duvarlarda gördükleri gölgelerin gerçek şeylerin yalnızca birer benzetmesi olduğuna ikna etmeye çalışır. Ama ona kimse inanmaz. Duvarı gösterip gördükleri şeylerin varolan şeyler olduklarını söylerler. Sonunda onu bir güzel döverler.

Mağara benzetmesiyle Platon, bulanık düşüncelerden doğadaki şeylerin gerisinde yatan gerçek idealara uzanan felsefe yolunu anlatır. Bu şekilde mağara benzetmesi filozofun cesareti ve pedagojik sorumluluğunu anlatan bir benzetme olur.

Platon burada mağaranın karanlığı ile yeryüzündeki doğa arasındaki ilişkinin doğadaki biçimler ile idealar dünyası arasındaki ilişkiye karşılık geleceğini anlatmak istiyor. Doğanın karanlık ve hüzünlü olduğunu kastetmiyor ancak doğa ideaların açıklığıyla karşılaştırıldığında karanlık ve hüzünlüdür, diyor.

6.2. Aristoteles (İ.Ö.384-322)

Aristo'ya göre gerçek varlık nesnelere içinde gelişen özdür. Öz somut nesnelere içinde, onlarla fiziksel olarak özdeş, ancak tanımsal olarak ayrıdır. Özün ve nesnenin ayrılabilirliği ancak soyuttur, kavramsaldır. Somut olduğu her durumdaysa bir tikel fiziksel olarak özdeş olmalıdır. Bir şeye yüklenilmesi zorunlu olan nitelikleri, o şeye yüklenilmesi olanaklı olmayan niteliklerden ayırt etmemiz gerekir. Çünkü Aristo'ya göre her genel özün bir de karşıtı bulunur ; gerçeklikler dünyası baştan aşağı bu tür karşıtlıklarla kurulmuştur. Özünü ile birlikte düşünülen varlık tözdür. Töz Aristo'nun varlığın belirlenimleri

için kullanılan nitelik, nicelik, ilişki, yer, süre, konum, koşul, etkinlik, edilginlik kategorileri ile birlikte gelir. Töz var olabilmek için kendisinden başka bir şeye gereksinim duymaz.

İdealar nesnenin içinde yer alır. Buna form ya da şekil denir. Formu sadece dış biçim olarak değil, her nesnenin özünde bulunan ve maddeye biçim ve canlılık kazandıran bir özellik olarak kabul eder. Madde oluşmuş, şekil kazanmış bir olabilirlik; maddede kendini gösteren öz olabilmek imkanı ise gücüdür. Bu imkan ve gücü, maddenin şekillenmesinde görürüz.

a) Aristo ve Platon Arasındaki Farklar:

Aristo ideaları gerçek varlıklar olarak görmektedir. Biçimin bir öz nitelik ya da özellik olduğunu kabul etmiştir. Genel sözcükler özel adlardır. Örn. ağaç sözcüğü Platon'da bir tözsel varlığın adyken Aristo'da bir tek özelliğin adı olur. Platon'da bütün ağaçlar bir ağaç ideasına benzedikleri için ağaçtır, Aristo'da ise hepsinde ortak bir ağaç özelliği bulunduğu için ağaç olmaktadır.

Aristo'nun Platon'dan ayrıldığı bir diğer noktada genel kavramlarla öğrenme yoludur. Platon'a göre daha önce tikel nesnelere görmüş olan ruhun yapması gereken tek iş yalnızca anımsamaktır. Aristo'ya göre ise tümeler bir sezgisel tümevarım yoluyla öğrenirler ; bir tümel için ilk olarak bulanık ayırımına varma zihinde yerleşik bir durum alır ve sonunda onun açık ve kolay anlaşılır bir kavramı oluşur. Tikeldeki bir tümeli açıkça sezme konusunda, deney süresi içinde ortaya çıkan bir ölçüm vardır. Buna göre Platon'da olduğu gibi Aristo'da, nesnelere arasında yapılan gruplamanın kendiliğinden yapılmış olduğunu kabul ediyoruz.

Platon tümeli duyulur dünyadan başka bir yerde, varlığını güvence altına aldığı ve aynı yüklem iki farklı bireye verilebileceğini açıklayan değişmez gerçekliklerde aramıştır. Aristo eğer idealar apayrı varlıklarsa tanınıp bilinmeleri olanaksızdır der çünkü bilen ile bilinen nesne arasında türdeşlik olmalıdır. Ayrıca ideaların kopyaları olan varlıkların olduğu öne sürülen kalıtım düşüncesinin ortaya çıkardığı sorun şudur: İnsanların, kendinde insana katılmalarını söyleyebilmeleri için onlarla arasında ortak bir terim olduğunu kabul etmek gereklidir. Bu insan ile somut insan arasında da yeni bir ilişki terimi bulunmalıdır.

Platon için gerçeklik aklımızla düşündüğümüz bir şey iken Aristo için gerçeklik duyularımızla algıladığımız bir şeydi. Platon doğada gördüklerimizin gerçekte idealar dünyasında ya da insan ruhunda varolan şeylerin yalnızca birer yansıması olduğunu söyler. Aristo ise insan ruhunda varolan şeylerin doğadakilerin yansıması olduğunu söyler. Önce duyularda varolmayan bir şeyin doğada varolmayacağını söyler. Platon ise önce fikirler dünyasında olmayan bir şeyin doğada olamayacağını söylüyordu. Aristo ise içimizdeki her türlü düşünce ve fikrin, bilincimize görüp işittiklerimiz yoluyla yerleşmiş olduğunu söylüyordu. Duyularımız olmadan akıl boş kalırdı.

Tümel önerme Aristo için sadece bir araçtır, Platon'daki gibi amaç değildir. Platon'da bilgi, tümele ulaşınca gerçek olur. Aristo'nun bilmek istediği tümel değil, tekildir çünkü tümel nesnelere kavramsal

özünü oluşturur. Bundan dolayı bilgide yapılacak şey, tekil ile onun içinde bulunan tümel arasında bir bağlantı kurmak, tekili tümelden bir sonuç olarak çıkarmaktır bu da tümdengelim yöntemidir.

b) Bilimlerin Sınıflandırılması

Aristo'ya göre bilimler üçe ayrılır:

1. Kurumsal
2. Pratik
3. Poietik

İlk ilkelerin ve ilk nedenlerin bilimi kuramsal bilimler arasında yer alır. Doğup büyüme ve çürüyüp bozulmanın fizik dünyası ile ay üstü dünya birbirinden ayrıdır. Bu ayrım duyulara dayanılarak yapılmış bir ayrımdır. Kuramın ele alacağı nesnelere ise, iki özellik çiftine göre sınıflandırılabilir:

1. Hareketlilik-hareketsizlik
2. Ayrılma-ayrılmama

Hareketsizlik olumludur, hareketlikte ise düşüş ve yozlaşma vardır. Sadece ilk hareket ettirici hareketsizdir. Ayrılmamış ve hareketli nesnelere fizik bilimi inceler ; hareketsiz ama ayrılmamış varlıklar ise matematiğin konusudur. Hem ayrılmışlığı, hem de hareketsizliği kendinde birleştirmiş varlıklar varsa bunlar dar anlamda ilk hareketsiz hareket ettiricinin konusudur.

c) Tümevarım ve Tümdengelim:

Tümdengelim ve tümevarım bilgi edinmede kullanılır ancak baskın olarak kullanılan tümdengelimdir çünkü duyum zorunlu olarak tekeli ilgilendirir. Oysa bilim evrensel bilgiye dayanır. Bilimsel bilgi tekellerin değil, tümellerin bilgisidir ve buna da akıl yoluyla varılır. Akıl iki ayrı davranışla kendini gösterir:

1. Eylem: Etik. Yüreklilik, cömertlik, adalet vb. Bunlar alışkanlıklarla yapıp etmelerle ilgilidir. Kesin bilgiyi içermezler .
2. Dianoethik erdem: Uzun süren eğitimle kazanılır. Bunlar matematikte olduğu gibi kesin bilgiyi içerir.

Dengeli durum ise tüm aşırılıklardan kaçmak, çelişkili durumlardan sakınmak ve orta yolu bulmaktır.

6.3. Thomas Aquinas (1225-1274)

En önemli bilgi zihinsel bilgidir çünkü insanı insan kılan , yöneten yönler zihinsel yönlerdir. En önemli bilim de maddeden en çok ayrılan bilimdir. Bu bilimin konusu ilk düşünülendir. İnsan zihnini başlangıçta bir tabula rasa olarak görür yani zihinde duyumdan önce hiçbir şey yoktur. Bilginin kökeni duyumlardır. İnsani bilgiyi açıklamak, maddesel şeylerle, duyular ve zihin arasında oluşmuş olan işbirliğini, ortak çalışmayı açıklamaktır. Asıl zihinsel bilgi tümelin bilgisidir. Zihin ancak soyutlama ile ortak bir kavrama, tümele ulaşır. Ortak kavram sayesinde bilinen, bilinen şeyin özüdür . Tümel ona göre bir yandan düşünmenin ürünüdür, öte yandan tümel sadece zihinde değildir; maddesel dünyadaki tözsel bir formdur.

6.4. Bertrand Russell (1872-1970)

Dünya tek bir tözden oluşmaz fakat çok sayıda ayrı ve tikel şeyden meydana gelir. Bu basit öğeler tinsel bir yapıda değildir. Bunlar basit oldukları ve yalnızca var oldukları için, kendilerinde hiçbir niteliğe sahip değildirler. Onlar, olgular adı verilen kompleks yapılar içinde ortaya çıkar ve bunlardan bazıları da tinsel bir varlık taşır.

6.5. George Moore (1873-1958)

Önceleri Hegelci bir idealizmi benimsediyse de, daha sonraları gerçekçiliğe yöneldi. Moore'nun felsefesi ahlak, bilgi teorisi ve metafiziği kapsar . İyiyi kendi içinde iyi olarak kabul eder. İyilik dolaysız bir sezgi nesnesidir ama bu dolaysız sezgi başka kavramların algılanmasıyla da tamamlanır.

.....